

ECONOMICS TODAY

IRAN-US CONFLICT: THE THE GLOBAL ECONOMIC FALLOUT

Naviating the financial eurtquake

سیزدهمین شماره نشریه نوسان
نشریه انجمن علمی دانشجویی اقتصاد
دانشگاه صنعتی شاهرود
ویژه نامه جنگ رمضان
شماره اول

بهار ۱۴۰۵

سوخت های فسیلی؛ علت و علل حملات پیش دستانه آمریکا و همپیمانانش به ایران

نویسنده: محسن فرخنده عمل اقدام

۱- اهمیت سوخت های فسیلی

سوخت های فسیلی، به ویژه نفت و گاز طبیعی، همچنان ستون فقرات اقتصاد جهانی و تأمین انرژی هستند. بر اساس گزارش آژانس بین المللی انرژی (IEA, 2024)، حدود ۸۲ درصد از انرژی اولیه جهان از سوخت های فسیلی تأمین می شود. بر اساس مطالعه Topal & Shafiee در سال ۲۰۰۹، نفت نقش حیاتی در بخش حمل و نقل دارد و تقریباً ۹۵ درصد از سوخت وسایل نقلیه را تشکیل می دهد. گاز طبیعی نیز به عنوان پاک ترین سوخت فسیلی، در تولید برق، گرمایش و صنایع پتروشیمی نقش کلیدی ایفا می کند (BP Statistical Review, 2025). علاوه بر این، صنعت پتروشیمی که وابسته به نفت و گاز است، مواد اولیه بیش از ۶۰۰۰ محصول روزمره از پلاستیک تا دارو را فراهم می کند. (Al-Salem et al., 2017)

از منظر اقتصادی و ژئوپلیتیکی، نفت و گاز محرک اصلی رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه و منبع درآمد ملی بسیاری از کشورها هستند. با وجود رشد انرژی های تجدیدپذیر، پیش بینی می شود سوخت های فسیلی تا سال ۲۰۵۰ همچنان بیش از ۶۰ درصد از ترکیب انرژی جهانی را تشکیل دهند (IPCC, 2023).

۲- وضعیت ایران

ایران یکی از غول های انرژی جهان است و بر اساس گزارش BP Statistical Review (2025) و OPEC Annual Statistical Bulletin (2024)، دارای دومین ذخایر گاز طبیعی جهان با حدود ۳۲ تریلیون مترمکعب (۱۷.۱ درصد ذخایر جهانی) و چهارمین ذخایر نفت خام با ۲۰۸.۶ میلیارد بشکه (۱۲.۴ درصد ذخایر جهانی) است. میدان گازی پارس جنوبی که مشترکاً به ایران با قطر تعلق دارد، بزرگ ترین میدان گازی جهان محسوب می شود و حاوی حدود ۱۴ تریلیون مترمکعب گاز است. این موقعیت استراتژیک، ایران را به بازیگر کلیدی در بازارهای انرژی منطقه و جهان تبدیل کرده است. با وجود این پتانسیل عظیم، ایران در سال ۲۰۲۴ رتبه سوم تولیدکننده نفت اوپک و هفتم تولیدکننده گاز جهان را داشت. تحریم های بین المللی، کمبود سرمایه گذاری خارجی و فناوری پیشرفته، مانع از بهره برداری کامل از ظرفیت های کشور شده است (Katzman, 2023). با این حال، موقعیت جغرافیایی ایران در تنگه هرمز که حدود ۲۱ درصد از نفت جهان از آن عبور می کند، اهمیت ژئوپلیتیکی کشور را دوچندان کرده است.

۳- وابستگی اقتصاد جهانی به نفت و گاز

اقتصاد جهانی وابستگی عمیقی به نفت و گاز دارد که فراتر از صرفاً تأمین انرژی است. World Bank

(2024) و *IMF Economic Outlook (2024)* تاکید می کنند که نوسانات قیمت نفت تأثیر مستقیم بر تورم، رشد اقتصادی و تراز تجاری کشورها دارد. (Hamilton (2009 در مطالعه خود نشان داد که ۱۰ از ۱۱ رکود اقتصادی آمریکا پس از جنگ جهانی دوم با افزایش شدید قیمت نفت همراه بوده است. صنایع کلیدی مانند حمل و نقل، کشاورزی، ساخت و ساز و تولید به شدت به انرژی فسیلی وابسته اند و جایگزینی کامل آن ها در کوتاه مدت غیرممکن است. علاوه بر این، زنجیره تأمین جهانی که ۹۰ درصد تجارت بین المللی را از طریق کشتی رانی انجام می دهد، کاملاً به سوخت های نفتی متکی است (UNCTAD, 2024).

از منظر امنیت انرژی، IEA (2024) پیش بینی می کند تقاضای جهانی برای نفت تا سال ۲۰۳۰ به ۱۰۴ میلیون بشکه در روز برسد، با رشد عمده در آسیا و خاورمیانه. گاز طبیعی نیز به عنوان سوخت انتقالی در مسیر کاهش کربن، نقش حیاتی دارد؛ تقاضای گاز تا ۲۰۴۰ حدود ۲۵ درصد افزایش خواهد یافت.

(BP Energy Outlook, 2025) تأکید می کند که انتقال انرژی فرآیندی چند دهه ای است و اقتصاد جهانی حداقل تا ۲۰۵۰ به نفت و گاز نیاز خواهد داشت، حتی با سرمایه گذاری های گسترده در انرژی های تجدید پذیر.

۴- رقابت آمریکا و چین

رقابت انرژی بخش محوری از تنش های اقتصادی و ژئوپلیتیکی میان آمریکا و چین است. آمریکا با انقلاب شیل (shale revolution) به بزرگ ترین تولیدکننده نفت و گاز جهان تبدیل شده و از انرژی به عنوان ابزار نفوذ ژئوپلیتیکی استفاده می کند. در مقابل، چین به عنوان بزرگ ترین واردکننده نفت جهان (حدود ۱۱ میلیون بشکه در روز)، به شدت به واردات از خاورمیانه، روسیه و آفریقا وابسته است (IEA, 2024).

این وابستگی، چین را به توسعه مسیرهای انرژی جایگزین مانند طرح کمربند و جاده و تقویت روابط با تأمین کنندگان انرژی سوق داده است.

تحریم های آمریکا علیه ایران و ونزوئلا، که چین از مشتریان اصلی آنهاست، تنش ها را تشدید کرده است. (Erickson & Collins, 2022). این رقابت دوگانه - کنترل منابع فسیلی امروز و تسلط بر انرژی فردا - آینده نظم انرژی جهانی را شکل می دهد.

۵- رقابت بر سر منابع انرژی ایران و جلوگیری از دسترسی چین

یکی از علل زیربنایی و استراتژیک درگیری میان ایران و آمریکا، کنترل و محدودسازی دسترسی چین به منابع عظیم نفت و گاز ایران است. این رقابت، بخشی از جنگ اقتصادی و ژئوپلیتیکی بزرگ تر میان آمریکا و چین برای تسلط بر منابع انرژی جهان و تعیین آینده نظم اقتصادی بین المللی محسوب می شود (Klare, 2019).

ایران با داشتن دومین ذخایر گاز طبیعی جهان (۳۲ تریلیون مترمکعب) و چهارمین ذخایر نفتی (۲۰۸.۶ میلیارد بشکه)، یک منبع استراتژیک حیاتی برای چین است (BP Statistical Review, 2025). چین به عنوان بزرگ ترین واردکننده نفت جهان با واردات روزانه بیش از ۱۱ میلیون بشکه، به شدت به تأمین

پایدار انرژی نیاز دارد (IEA, 2024). ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی، حجم عظیم ذخایر و قیمت‌های رقابتی، یکی از شرکای کلیدی انرژی چین شده است (Garver, 2016). در سال‌های اخیر، روابط انرژی میان تهران و پکن عمیق‌تر شده و چین به یکی از بزرگ‌ترین خریداران نفت ایران تبدیل شده است، حتی در دوران تحریم‌ها (Tabatabai & Esfandiary).

از نگاه آمریکا، تقویت پیوند انرژی میان ایران و چین، تهدیدی چندلایه است. اولاً، دسترسی چین به منابع ارزان انرژی ایران، قدرت اقتصادی پکن را تقویت می‌کند و به آن امکان می‌دهد در رقابت جهانی با واشنگتن پیش‌تاز باشد (Bader & Leverett).

ثانیاً، این همکاری انرژی پایه‌ای برای اتحاد استراتژیک گسترده‌تر میان ایران و چین فراهم می‌آورد که می‌تواند نفوذ آمریکا در خاورمیانه و آسیا را تضعیف کند.

ثالثاً، درآمدهای نفتی ایران از فروش به چین، توان مالی تهران را برای مقاومت در برابر فشارهای آمریکا افزایش می‌دهد و تحریم‌ها را کم‌اثرتر می‌سازد (Nephew, 2018).

بنابراین، سیاست آمریکا در قبال ایران، نه تنها هدف محدودسازی برنامه هسته‌ای یا نفوذ منطقه‌ای تهران را دارد، بلکه هدف مهم‌تر آن قطع یا محدود کردن جریان انرژی از ایران به چین است (Kemp, 2012). تحریم‌های نفتی، فشارهای دیپلماتیک و تهدیدهای نظامی، ابزارهایی هستند که واشنگتن برای جلوگیری از تبدیل شدن ایران به شریان حیاتی انرژی چین به کار می‌گیرد (Katzman, 2023). در این معادله، ایران نه صرفاً یک دشمن منطقه‌ای، بلکه یک قطعه کلیدی در شطرنج بزرگ رقابت قدرت جهانی است. (Friedman, 2020)

کنترل بر منابع انرژی ایران، به معنای کنترل بر یکی از رگ‌های حیاتی اقتصاد چین و حفظ برتری استراتژیک آمریکا در نظم جهانی است و هیچ روحیه خیرخواهی در این میان وجود ندارد.

منابع

- IEA (2024). *World Energy Outlook 2024*. International Energy Agency.
- BP Statistical Review of World Energy (2025). BP p.l.c.
- Shafiee, S., & Topal, E. (2009). When will fossil fuel reserves be diminished? *Energy Policy*, 37(1), 181-189.
- Al-Salem, S. M., Lettieri, P., & Baeyens, J. (2009). Recycling and recovery routes of plastic solid waste (PSW): A review. *Waste Management*, 29(10), 2625-2643.
- IPCC (2023). *Climate Change 2023: Synthesis Report*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Katzman, K. (2023). *Iran sanctions*. Congressional Research Service Report.
- IMF (2024). *World Economic Outlook*. International Monetary Fund.
- World Bank (2024). *Global Economic Prospects*. The World Bank Group.
- Hamilton, J. D. (2009). Causes and consequences of the oil shock of 2007-08. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2009(1), 215-283.
- UNCTAD (2024). *Review of Maritime Transport*. United Nations Conference on Trade and Development.
- Erickson, A. S., & Collins, G. (2022). China's oil security pipe dream: The reality and strategic consequences of seaborne imports. *Naval War College Review*, 75(2), 89-111.
- Klare, M. T. (2019). The new geopolitics of energy. *Current History*, 118(804), 7-13.
- Garver, J. W. (2016). *China's Quest: The History of the Foreign Relations of the People's Republic of China*. Oxford University Press.
- Esfandiary, D., & Tabatabai, A. (2020). *Triple Axis: Iran's Relations with Russia and China*. I.B. Tauris.
- Harold, S. W., & Nader, A. (2012). *China and Iran: Economic, Political, and Military Relations*. RAND Corporation.
- Nephew, R. (2018). *The Art of Sanctions: A View from the Field*. Columbia University Press.
- Kemp, G. (2012). *The East Moves West: India, China, and Asia's Growing Presence in the Middle East*. Brookings Institution Press.
- Friedman, B. H. (2020). The geopolitics of energy and US-China competition. *Orbis*, 64(3), 382-398.